

SÁNDOR IVÁN: HULLÁMOK

mutat a soron következő novellák hőseinek is. Lisznyák Géza segédgépész még lassan ébred a félféudális Magyarország ólmos és embertelen álmából — a látott és hallott példák azonban egyre inkább az elhatározás, a helyállás felé vezetik; nem féltjük őt többé az uradalom cinkosává züllött apja befolyásától. (*Dunamenti történet.*) A *Három vasárnap délelőtt* c. novella külső keretét lágy líraisággal festi az író; Tamás Aladár ezúttal a narrátor szemlélődő, leíró hangján bogozza az eseményeket. Egy kicsit szomorú, fájón hömpölygő folyamban bomlik azután ki a központi figura, Czirok András tragédiája. S amilyen árnyalt motivációval rajzolja az író ennek a szerencsétlen embernek önpusztító indulatát, épp oly határozottan figyelmeztet is egyben Czirok sorsával: az ösztönös, szervezeten lázadás tartós, előbbrevívó eredményt aligha szülhet. Bellák Endrének, ennek a törékeny testalkatú fiatal értelmiséginek a horthy-pribékek karmai között viszont éppen az ad erőt, hogy tudatosan felismeri: egy szervezet alkotó-építő láncszeme ő; kitartásának és bátorságának visszafojtott realizmussal ábrázolt heroizmusa éppen az átértzett és felismert felelősség életet adó csatornájából táplálkozik. A „rettentő pokol” után mintegy saját magát is újjáteremtve kezd csak hinni igazán az eljövendő, igaz emberi életben. (*Tíz nap, tizenegy éjszaka.*) A *Város a jegenyék között* komor tónusú, ködös ígézeti atmoszférája már 1956 októberét jelzi. A novella két központi alakja, Suri László és Muzsali Gábor, harcok, keserves megpróbáltatásokkal teli fiatalságukban mindketten a Czirok Sándor és a Bellák Endre sorsát élték. S alakjukban is emezek élnek tovább, csak derebb fővel s több barázdával az arcukon. De szocialista emberségük most is képessé teszi őket arra, hogy töretlen hittel harcoljanak a nehéz napokban. Megszervezik az ellenállást, s maroknyi csoportjuk (ifj. Muzsali Gábor, Mészáros Lajos és Szántó Juliska alakját éles, érzékletes vonásokkal rajzolja az író) embert, életet, hazát indul menteni.

Az *Emberek a pusztában* — történelmünk lelket és értelmet érlelő, izmosító idejét idézi. Tamás Aladár az aktív cselekvő-résztvevő szemszöngén keresztül eleveníti fel benne mintegy a saját maga által megtett utat is. Sajátos líraisággal árnyalt prózája a nagy gonddal megmunkált művészet rangján szól ennek az útnak nehéz küzdelmeiről s új életet adó erejéről egyaránt. (*Magvető Könyvkiadó 1967.*)

MAJOROS JÓZSEF

Különös világ, különös forгатag-ismetős, és mégis távolinak tűnik, mintha az ember egy jól inszcenált drámát figyelne a képernyő hűvös üvegén. Különös világ, ahogy erre a mű egyik rokon-szenves hőse, András utal: „...ebben a világban mindenki másképpen él, mint megszokott környezetében. Csillagóbb volt itt minden, és a másfajta törvények hatása alól nem tudta magát egyikünk sem kivonni.” Valóban. Sándor Iván különös miliőt teremt, hogy központi hőse sorsában keressen választ egy nem mindennapi kérdésre; éspedig: a szűk realizmus és gazdaságossági szemlélet szükségszerű pórása-e az építőművész teremtő, rendező zsenijének? Ha igen, ez miféle konfliktust okoz?

Nyár. Csillámló víztükör. Mozgalmas, exkluzív üdülőhely. Épülő hatalmas luxusszálló. Körülötte s benne lüktet, zsong az élet, a különös, izgalmas, édes élet. Ide toppan be Major Zoltán mérnök az építés terveinek korrekciójára, vele együtt a kedvese, Mari és a nyári idényre bárpincérnek András, az építész-hallgató. A hármuk története határozza meg a regény cselekménykomplexumát. Major sikerember. Mindent megkapott már, ami boldogságot, nevet és elismerést jelent. Mindent, és mégis...! A szálloda élete zátonyává vált, melyet a garasos tervszemlélet hullámai sodortak köréje. Ebben az idilli tájban együtt él múltja, jelene, jövője — háborús halálélménye, ifjú kori szerelme, Márta, halállal vívódó barátja, Kenyeres, a kedvese, Mari, félig kész szállodája —, minden, ami jelent számára valamit. Ezért próbál éppen itt újat, maradandót alkotni. A jövőnek tervez, ám a jelen bizonytalan tözegtalaján a konstrukció statikai biztonságá megbomlik. Enervált próbálkozásai, hogy megmentse álmai építményét, sorra meghiúsulnak. Kenyeresrel vitázva mondja: „...vedd úgy, hogy ez a szálloda az én ronchamp-i kápolnám...” Mire Kenyeres: „...Ez kis ország... nekünk nincsenek Ronchamp-jaink...” A legyőzöttség beismerése mindig lehangoló. Major sorsában is az. Az olvasó tűnődve veszi tudomásul, hogy az író az alapkérdés konzekvens felszínén tartása kedvéért feláldozza hőse hiteles emberségét. Ráruház valami meg nem értett, modern wertheri

lelkületet, melyben ott vergődnek szét-hulló tervei, megoldatlan szerelmi problémái, benső rendteremtést sürgető vágyai, a beletörődés melankóliája — egész tisztázatlan élete. A különös pozíció mediterrán világán rezignáltan szüremlik át a tanulás: Major olyan hős, aki semmit meg nem old, és semmi meg nem oldódhat körülötte. Mennyivel életizűbb, egyszerűbb viszonyok kapcsolják össze a fiatalokat! A különösnek, a sűrítő tendenciának jóformán semmi szerep nem jut az ő sorsukban, belső világukban és viselkedésükben. András és Mach barátsága a regény legsikerültebben megrajzolt emberi kapcsolata. A kontraszt világos. Az író nem véletlenül állította ezt a két fiút Major mellé a józan és természetes szemlélet képviselőjeként. A jelen számukra érthető és tisztázott, a múlt ballasztja és a jövő légvára nem zavarják meg harmonikus életörömeiket, céljaikat. A különössel magyarázható a szexuális kapcsolatok túltengése is, mintha ez az üdülői életritmus és emberi viszonyok legfontosabb tartozéka volna. A szerelmi intimitások, nexusok — éppen mert emberiek — természetesen egy regényben. Ám a pikantéria túladagolásával nem lehet valószerűbbé tenni helyzeteket, jellemi adottságokat — legfeljebb naturalisztikussá.

Sándor Iván regényét mégsem a fogyatékoságok szemszögéből kell vizsgálni. Az író kitűnő értője a tehetséget és rutint kívánó szerkesztésnek, nemkülönben a finoman árnyalt, képszerű stílusnak, mely sajnos a riportstílus divatja miatt eléggé háttérbe szorult napjainkban. Tájéleírásai az Egri képek kompozíciós megoldására emlékeztetnek: frissek, színdúsak, plasztikusak, mindig eleven kapcsolatban vannak a szintéren mozgó ember érzelmi világával, cselekvésével, és sohasem a dekoratív háttér szerepét töltik be. Az olvasó a Hullámok bizarr világát, hőseinek sorsát érdeklődéssel és rokonszenvvel fogadja majd. (*Szépirodalmi Könyvkiadó 1967.*)

MEIXNER BÉLA

PETROVÁ CZ ISTVÁN: MIRE ELOLVAD A HÓ

Gyulának, az ottani öreg gimnáziumnak is megvan hát a Nyilas Misije. Petrovác István *Mire elolvad a hó* című ifjúsági regényéből lép elénk; ugyanaz-

zal a gyermeki tisztasággal, mint a Móricz-regény diákhőse. S még egy dologban joggal rokoníthatjuk Nyilas Misit és Pálincás Pétert — becenevén Fülest —, ő is találkozik a bigottsággal, rosszakarattal, a szegénygyerek lenézésével.

Még találkozik. Hiszen a Fülest készítette Híradó — amelyen „az ötödik osztály hetilapja” felirat szerénykedik — 1947-es dátumot visel. A gimnázium: egyházi iskola. A felnőttek világában nagy erők feszülnek összecsapásra, s ebből a gimnázium sem maradhat ki.

Petrovác regényének nagy erénye, hogy mindezt szinte kimondatlanul mondja ki, nem ad a mai tizenéveseknek részletesebb és hangosabb leckét a történelemből, mint amit egy ifjúsági könyv megenged.

A direkt módszertől való viszolygás hozzá is segítette az író, hogy az ilyen könyvek buktatóit elkerülje. Igényes ifjúsági regény. Meggyőző, ám korántsem deklamáló vallomás arról, hogyan kívánkoznak és törnek kifelé a gyerekemberek a még visszafogó embertelenségből. S mert a gyerek nem miniatűr felnőtt, az ötödik osztály legénysége csupa felnőttködéseiben is igazi gyerek, csupa eredeti diákfigura. A vidékiek közül ki a népi kollégiumból, ki pedig a katolikus internátusból jár iskolába, más diákok a cserkészek, megint mások a kongregáció égisze alatt töltik szabad idejüket, s vannak, akik a legvakmerőbbek, legerősebbek vezetésével bandáznak délutánonként, esténként a kisvárosban.

Fülest és társait eleinte csak lokális szálak fűzik össze; együtt ülnek a három hátsó padban. Komikumba hajló komolykodással alkotják meg a közös érdekek védelmére szervezetüket, törvényeiket és a hosszú indián nevekre emlékeztető titkos jelmondatukat.

Fülel a kereső — igazságot és távlatot kereső — kamasz mélyen befelé élő, de cselekedeteiben is épp ilyen őszinte kamasz típusa. Az osztály belső feszültségei hol egyéneket, hol csoportokat állítanak szembe egymással, s mindezek mögött áttételesen érezhetők az egyházi iskola és a demokratizálódó új világ ellentétei. Fülel munkásgyerek, de a népi kollégisták — például Fekete — politikai ismeretei nélkül. Inkább jellemével, gyermeki tisztaságával, alakot öltő ideáljaival, akaraterejével hasonlít az új világra, amint hogy nehéz körülményeivel, otthoni mindenesmunkájával, szegényes külsejével a letűnőben levő régire emlékeztet.

Jelen idejű, s ezzel is megjelenítő előadasmód, szinte mindvégig póztalanul egyszerű stílus a Petrovácé. Szókincsét a diákok zsargonjával is megtűzdeli,